

Pryč s mýty, ať žijí mýty!

PhDr. Petr Nesvadba, CSc.

Někteří filosofové říkají, že žijeme v éře „resuscitace mýtů“. Zaujalo mne to a trochu jsem o tom popřemýšlel. Mimo jiné i proto, přednáším kulturní antropologii. ☺ Je na tomto tvrzení něco pravdy?

Myslím, že ano. Napřed ale uveďme, co vlastně je **mýtus**. Mýtus je jakási „univerzální pravda“, příběh, který zakotvuje, sjednocuje (zakládá kolektivní identitu), dává smysl, uklidňuje, ale i hodnotí a normuje – tedy také zavazuje. Mýtus dodává legitimitu a důvěryhodnost, zpevňuje institucionální loajalitu. Vyprávění „šikují“ lidi do „předem vymyšlených“ celků, jež nabývají nad nimi sugestivní moci a formují si je „k obrazu svému“, ať si to lidé uvědomují nebo ne. Narace mají větší psychologickou, politickou, ale i morální sílu než logické argumenty, ba než pušky! Dochází k bludnému kruhu tzv. kauzální atribuce: lidé mají sklon připisovat jednání jednotlivců důvody podle jejich zařazení do větších celků, a pak se vlastně již vzájemně neposlouchají, neboť vše je „předem jasné“!

Oponent by namítl: dnes přece žijeme v **moderní společnosti**, a evropský novověk přece radikálně odmítl jak předchozí „báje a pověsti“, a zvedl „prapor“ **vědy**! Jistě, moderní evropský novověk se ostře vymezil vůči „mytologii středověku“ (zejména vůči mýtu urozenosti), ale nepřišel snad nenápadně s novými mýty – například s mýtem o Pokroku, úloze Národa, o Rozumu, Svobodě, Lidských právech? Nenahradil jen loajalitu tradiční, tzn. rodovou, kmenovou, rodinnou, stavovskou apod., loajalitou ke kulturním, ekonomickým a politickým institucím, především národnímu státu? A není ona tehdejší nezdolná víra ve spasitelnou úlohu vědy a techniky také jistým mýtem?

Jak praví J.–F. Lyotard, „**postmoderní**“ myšlení nastoupilo s tezí definitivního „konce všech příběhů“, „soumraku model“ (jak by plesal F. Nietzsche!). Chvilí se zdálo, že sjednocující mýty („metanarace“) vskutku ztratily svoji věrohodnost. „Evropa jakožto evropský mýtus o Pravdě, všeobecném a univerzálním receptu na vše zemřela. Pohřeb se ještě nekonal a asi konat nebude, úmrtní oznámení jsou však rozeslána“, napsal v 90. letech historik Dušan Třeštík.

Ukazuje se však, že potřeba mýtu je přespříliš zakořeněna v lidské povaze; jedná se o **antropologickou konstantu**, překračující tisíciletí. A tak zde máme éru mýtů nových, produkovaných dnes a denně politickými stranami, expertními týmy, velkými firmami, think-tanky, ale především reklamními agenturami a médii! Sociální sítě jsou přímo „líněmi“ mobilizujícími, ale i demobilizujícími příběhy, jež mají jasnou objednávku i jasné cíle...

Chápu smysluplnost, ba jistou užitečnost mytologie, a to jak pro jednotlivce (každý máme své individuální či rodinné mýty, které odmítáme zpochybňovat), tak pro širší společenství lidí (je mi například jasné, jak dobře posloužil masarykovský mýtus zpevnění kolektivní identity „první republiky“). Přesto mne svým způsobem děsí. Bytostně se totiž obávám právě oné **černobílosti**, jež mýty nutně vymezuje a jež znemožňuje barevnější, složitější, problematičtější vidění a chápání světa! Tím, že mýtus vždy něco ustavuje („My“) a tedy i něco zapuzuje, vymezuje nepřítele, odmítá jakoukoli empatii, natož spolupráci s „Nimi“. Kolektivní narace se nakonec staly pastmi, do nichž upadly celé generace a vedlo to k válkám „horkým“ i k té „studené“. Zkrátka: mýty se „vyrábějí“ na objednávku, jsou tedy „protézami“; není lepší, naučit se „chodit po svých“?